

יסודות

מאוצרות רבנו הרמב"ן

פרשת בשלח תש"פ (שנה ג' גליון עב')

וַיֹּאמֶר אִם שְׂמוּעַ תִּשְׁמָע לְקוֹל ה' אֶלְקִיךָ וְהִיָּשֵׁר בְּעֵינֶיךָ תַעֲשֶׂה וְהֶאֱזַנְתָּ לְמִצְוֹתַי וְשָׁמַרְתָּ כָּל חֻקֵּי כָּל הַמִּחְלָה אֲשֶׁר שָׁמַתִּי בְּמִצְרַיִם לֹא אֲשִׁים עֲלֶיךָ כִּי אֲנִי ה' רַפְּאֵךְ.
[טו כו]

פירש רבי אברהם להבין טעם מה שיצונו לעשות והישר בעינינו תעשה מצות עשה והאזנת למצותינו מצות לא תעשה ובמכילתא אמרו (כאן) והישר בעינינו תעשה זה משא ומתן מלמד שכל הנושא ונותן באמונה ורוח הבריות נוחה הימנו מעלה עליו כאלו קיים כל התורה כלה ועוד אבאר זה בהגיעי בפסוק ועשית הישר והטוב (דברים ו יח) אם ייטב עמי הא-ל הטוב. (ושם כתב רבנו הרמב"ן): "על דרך הפשט יאמר תשמרו מצות השם ועדותיו וחקותיו ותכוין בעשייתן לעשות הטוב והישר בעיניו בלבד. ולמען ייטב לך, הבטחה, יאמר, כי בעשותך הטוב בעיניו ייטב לך, כי השם מטיב לטובים ולישירים בלבנותם. ולרבותינו בזה מדרש יפה, אמרו זו פשרה ולפנים משורת הדין. והכוונה בזה, כי מתחלה אמר שתשמור חקותיו ועדותיו אשר צווך, ועתה יאמר גם באשר לא צווך, תן דעתך לעשות הטוב והישר בעיניו, כי הוא אוהב הטוב והישר. וזה ענין גדול, לפי שאי אפשר להזכיר בתורה כל הנהגות האדם עם שכניו ורעיו וכל משאו ומתנו ותקוני השוב והמדינות כלם, אבל אחרי שהזכיר מהם הרבה, כגון לא תלך רכיל (ויקרא יט טז) לא תקום ולא תטור, ולא תעמוד על דם רעך, לא תקלל חרש, מפני שיבה תקום, וכיוצא בהן, חזר לומר בדרך כלל שיעשה הטוב והישר בכל דבר, עד שיכנס בזה הפשרה ולפנים משורת הדין, וכגון מה שהזכירו בדינא דבר מצרא (ב"מ קח), ואפילו מה שאמרו (יומא פו) פרקו נאה ודבורו בנחת עם הבריות, עד שיקרא בכל ענין תם וישר".

וּפְרָעָה הַקְּרִיב וַיִּשְׂאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת עֵינֵיהֶם וְהִנֵּה מִצְרַיִם נֹסְעֵי אַחֲרֵיהֶם וַיִּירָאוּ מְאֹד וַיִּצְעֲקוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֶל ה'. [יד, ג]

איננו נראה כי בני אדם הצועקים אל ה' להושיעם יבעטו בישועה אשר עשה להם ויאמרו כי טוב להם שלא הצילם. אבל הנכון שנפרש כי היו כותות, והכתוב יספר כל מה שעשו כלם. אמר כי הכת האחת צועקת אל ה', והאחת מכחשת בנביאו ואינה מודה בישועה הנעשית להם, ויאמרו כי טוב להם שלא הצילם. ועל זאת כתוב וימרו על ים ביים סוף (תהלים קו ז), ולכך יחזיר הכתוב "בני ישראל" פעם אחרת, ויצעקו בני ישראל אל ה', כי הטובים בהם צעקו אל ה' והנשארם מרו בדברו. ולכך אמר אח"כ (להלן פסוק לא) וייראו העם את ה' ויאמינו בה' ובמשה עבדו. לא אמר "וייראו ישראל את ה' ויאמינו" אבל אמר "העם", כי "בני ישראל" שם ליחידים, ו"העם" שם להמון, וכן וילונו העם (להלן טו כד). וכך הזכירו רבותינו (במדבר"ר כ כג) ויחל העם לזנות (במדבר כה א), בכל שנאמר "העם" לשון גנאי הוא, וכל מקום שנאמר "ישראל" לשון שבח הוא.

ואפשר2 עוד לומר כי היו העם מאמינים בה' ומתפללים אליו להצילם, אבל במשה נכנס ספק בלבם פן יוציאם למשול עליהם. ואע"פ שראו האותות והמופתים חשבו שעשה אותם בדרך חכמה או שהשם הביא עליהם המכות ברשעת הגוים, כי אלו חפץ השם ביציאתם לא היה פרעה רודף אחריהם.

ואונקלוס3: תרגם בכאן **ויצעקו** וצעיקו, עשאו ענין תרעומת, לומר שלא התפללו אבל היו מתרעמים לפניו על שהוציאם ממצרים, כלשון ויצעקו אל פרעה לאמר למה תעשה כה לעבדיך (לעיל ה טו). וכמוהו ותהי צעקת העם ונשיהם גדולה אל אחיהם היהודים (נחמיה ה א), מתרעמים עליהם בקול גדול וצעקה .

ובמכילתא 4 (כאן) תפשו להם אומנות אבותם, **ויאמרו אל משה המבלי אין קברים במצרים**, מאחר שנתנו שאור בעיסה באו להם אצל משה, אמרו לו **הלא זה הדבר אשר דברנו אליך וגו'**. ושאר שבעיסה הוא היצר הרע, והיה דעתם לומר כי מתחלה צעקו אל ה' לתת בלב פרעה לשוב מאחריהם, וכאשר ראו שלא היה חוזר אבל היה נוסע וקרב אליהם, אז אמרו לא נתקבלה תפלתנו ונכנסה בלבם מחשבה רעה להרהר אחרי משה כאשר בתחלה.

וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל יְהוָה בְּחַר לָנוּ אֲנָשִׁים וְיָצֵא הַלֶּחֶם בְּעֶמְלֶק מִחָר אֲנֹכִי נֹצֵב עַל רֹאשׁ הַגְּבֻעָה וּמִטָּה הָאֱלֹקִים בְּיָדִי. [יז ט]

נראה מכאן כי משה מיום היותו לפניו היה קורא אותו יהושע, וכן כתוב (להלן לב יז) "וישמע יהושע את קול העם". והכתוב שאמר בענין המרגלים "ויקרא משה להושע בן נון יהושע" (במדבר יג טז) למבראשונה ידבר, הודיענו כי זה הושע בן נון אשר בחרו במרגלים הוא אשר קראו משה יהושע. וכדברי רבותינו (סוטה לד) שאמר "י-ה יושיעך מעצת מרגלים", **להגיד כי בעבור זה המעשה שהיה משה יודע שהוא עתיד ללכת עם המרגלים קרא לו השם הזה**. או נאמר כי אז קבע לו משה אותו השם בפני העדה שלא יקרא שמו עוד הושע ויהיה שמו יהושע. **והטעם שצוה משה את יהושע להלחם בעמלק, בעבור שיתפלל הוא בנשיאות כפים על ראש הגבעה, ועלה שם כדי שיראה את ישראל הנלחמים וישים עינו עליהם לטובה, וגם הם יראו אותו פורש כפיו השמימה ומרבה בתפלה ויבטחו בו ויסיפו אומץ וגבורה**.

ויתכן שפחד משה פן יתגבר בחרבו מפני היותו עם נוהל החרב מברכת הזקן שאמר לו "ועל חרבך תחיה" (בראשית כז מ) **כי המלחמה מן המשפחה הזאת היא הראשונה והאחרונה לישראל**, כי עמלק מזרע עשו, (שם לו יב) וממנו באה אלינו המלחמה בראשית הגוים, ומזרעו של עשו היה לנו הגלות והחרבן האחרון, כאשר יאמרו רבותינו (דב"ר א כ) **שאנחנו היום בגלות אדום, וכאשר ינוצח הוא ויחלש הוא ועמים רבים אשר אתו, ממנה נושע לעולם**, כאשר אמר (עובדיה א כא) "ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו והיתה לה' המלוכה". **והנה כל אשר עשו משה ויהושע עמהם בראשונה יעשו אליהו ומשיח בן יוסף עם זרעם, על כן התאמץ משה בדבר**.

וְהָיָה כַּאֲשֶׁר יָרִים מֹשֶׁה יָדוֹ וְגִבְרֵי יִשְׂרָאֵל וְכַאֲשֶׁר יָנִיחַ יָדוֹ וְגִבְרֵי עֶמְלֶק. [יז יא]

על דרך הפשט, כאשר הניח ידו באונס מפני כובד ידיו ראה שגבר עמלק, וצוה לאהרן וחור שיתמכו בהם ולא יניחם עוד. ורבותינו אמרו במדרש (ספר הבהיר אות קלח) **וכי משה היה עושה שיגבר עמלק עליו, אלא אסור לאדם לשהות שלש שעות כפיו פרושות השמים**.

בספר "עולמות שחרב" הביא ביאור נפלא מאדמו"ר מסאטמר זצ"ל: "נתבונן נא, עת צרה וסכנה נוראה, עמלק בא להלחם, משה וישראל בצער, ובכל זאת, אם ההלכה פוסקת ש"אסור לשהות כפיו ג' שעות" מניח משה את ידיו על אף כי "גבר עמלק". אין מציאות להלחם עם עמלק ולנצחו אם ח"ו עוברים על ההלכה, שהרי אם עוברים על הלכה הרי זה עצמו נצחונו של עמלק ח"ו."

מוקדש: לרפואת האברך החשוב - ישראל ישעיהו בן ציפורה פיגא מירל - בתושח"י

מיועד לעורר לב הלומדים ואינו תחליף למקור חיבורו של רבנו הרמב"ן

להערות הארות והצטרפות V0527174410@GMAIL.COM